

Universiteit
Leiden
The Netherlands

Boekbespreking van: Testing the theory of the military-industrial complex

Houweling, H.W.

Citation

Houweling, H. W. (1975). Boekbespreking van: Testing the theory of the military-industrial complex. *Acta Politica*, 10: 1975(3), 364-367. Retrieved from <https://hdl.handle.net/1887/3451575>

Version: Publisher's Version

License: [Leiden University Non-exclusive license](#)

Downloaded from: <https://hdl.handle.net/1887/3451575>

Note: To cite this publication please use the final published version (if applicable).

Steven Rosen (ed.), *Testing the theory of the military-industrial complex*, Toronto etc. (Lexington Books), 1973, \$ 12,—

De diversiteit in studies, die gezamenlijk de leer der internationale betrekkingen vormen, is voor een groot deel te herleiden tot meningsverschillen over de vraag waar verklarende factoren voor het externe gedrag van staten gezocht dienen te worden. Immers, het gedrag van staten, in het algemeen het gedrag van collectief handelende eenheden, wordt steeds waargenomen als het gedrag van individuen en van subgroepen. Bovendien vindt het handelen van collectiviteit en van individu van subgroepen in de collectiviteit gelijktijdig plaats. Bijgevolg dient in elk onderwerp van studie een keuze te worden gemaakt van het analyse-niveau waarop men het waargenomen verschijnsel wenst te verklaren.

De door Steven Rosen samengestelde bundel bevat onderzoeksverslagen en essays over enkele interne componenten van de staat, betrokken bij de vaststelling van de graad van bewapening. Het specifieke van de literatuur die de term 'militair-industrieel complex' (MIC) in de titel voert, bestaat nu hierin dat hypothesen worden onderzocht betreffende de 'impact' of macht van individuen en van subgroepen op het bewapeningsniveau van een land. Overigens bestaat er binnen de studies over bewapening op het subnationale analyse-niveau een even grote diversiteit als in de bewapeningsstudies op het nationale en op het systeemniveau. Zo onderscheiden Slater & Nardin in hun bijdrage vier varianten in de discussie: het militair-industrieel complex als (economische) klasse, als machtselite, als bureaucratie en als losse coalitie van belangengroepen. Uit deze opsomming alleen al blijkt dat de door Rosen vastgestelde titel van de bundel, volgens welke er sprake zou zijn van één theorie, te pretentius is. Daarnaast moet worden vastgesteld dat de opgenomen onderzoeksbijdragen niet verder reiken dan de toetsing van ad-hoc hypothesen, die vervolgens aanvaard of verworpen worden alleen op grond van de mate van 'fit' met de verzamelde data.

In de bijdrage van Lieberson wordt bijvoorbeeld onderzocht hoe de omvang van het 'corporate income after taxes' afhangt van enerzijds de overheidsuitgaven voor defensie en anderzijds van de niet-militaire uitgaven van de overheid, in de Verenigde Staten voor de jaren 1916-1965. Weliswaar koppelt Lieberson zijn onderzoek aan het debat in de politicologie tussen 'elitisten' en 'pluralisten', maar zelf geeft hij toe dat zonder verder onderzoek niet is uit te maken of zijn bevindingen nu de opvattingen van 'elitisten' dan wel 'pluralisten' ondersteunen. Hoewel hij beweert dat 'since the regression coefficients indicate that a unit change in nonmilitary spending will increase corporate income far more than will an equivalent military spending . . .', is zelfs deze conclusie lichtvaardig. Immers, het blijkt dat de intercorrelatie tussen de 'onafhankelijke' variabelen zeer hoog is (0,76, tabel 3, 68). In de betreffende regressievergelijking is dus sprake van een duidelijke multicollineariteit, die iedere uitspraak over de onderlinge verhouding van de regressiecoëfficiënten op losse schroeven zet in verband met de zeer hoge standaardafwijking van deze coëfficiënten. Uit de door Lieberson vermelde resultaten van de input-output-analyse blijkt dat de voordelen van een reductie van de militaire uitgaven, gevolgd door compenserende uitgaven van gelijke grootte in de niet-militaire sector, sterk verspreid zijn over de gehele economie, terwijl de nadelen ervan in enkele sec-

toren zijn geconcentreerd.

In de bijdrage van Kurth vormen de vliegtuig- en raketproductie het onderwerp van beschouwing. De auteur tracht aan te tonen dat in de verklaring van omvang en samenstelling van de vliegtuigproductie twee elementen van belang zijn:

a — het bezet houden van het productie-apparaat door het gunnen van contracten voor verbeterde, maar structureel gelijke versies van typen vliegtuigen aan ondernemingen, op het moment, waarop de voorafgaande productie-opdracht is voltooid, en

b — het gunnen van contracten aan ondernemingen die in financiële moeilijkheden verkeren.

Het probleem in Kurth's analyse is niet alleen de zwakke bewijsvoering. Veel sterker komt de vraag op, of niet elk land met een hoog niveau van gepercipieerde externe dreiging zal trachten de bestaande productiecapaciteit in stand te houden.

Cobb onderzoekt de relatie tussen het stemgedrag van senatoren in de V.S. over kwesties van buitenlandse politiek en de mate waarin de economieën van de verschillende staten afhangen van defensiecontracten over de jaren 1965 en 1967. Hiertoe stelde Cobb een Guttman-schaal samen waarop het stemgedrag van senatoren over kwesties van buitenlandse politiek kan worden afgezet naar de mate van 'jingoism'. De onafhankelijke variabele, de mate waarin de economie gebaseerd is op defensie-uitgaven, is geoperationaliseerd op drie manieren, namelijk resp. als (a) het aandeel van de door de defensie-uitgaven ontstane werkgelegenheid, (b) als het aandeel van de militaire productie in de totale toegevoegde waarde van de productie, en (c) het aandeel van de personeelsuitgaven in het totale inkomen van de betreffende staat. De bevindingen van Cobb zijn negatief: 'defense spending concentrations do not have a significant influence on the manner in which senators vote on foreign policy issues' (p. 213). Hanson & Russett onderzoeken de relatie tussen het optreden van escalatie en de-escalatie in de Koreaanse oorlog en de Vietnam-oorlog (1964-1970) en de schommelingen in de koersen van alle aandelen, met afzonderlijke analyses voor aandelen van ondernemingen die aanzienlijke belangen in ontwikkelingslanden hebben. Deze analyse munt uit door een grote mate van naïeviteit. In de eerste plaats dient de vraag te worden gesteld of fluctuaties in de beurskoersen iets leren over de feitelijke invloed van het bedrijfsleven op de Amerikaanse buitenlandse politiek, in welk kader Russett & Hanson hun onderzoek plaatsen. Het is immers zeer wel denkbaar dat alle ondernemingen, inclusief de defensie-industrie, economische nadelen ondervinden van een interventie-oorlog op de korte termijn, maar dat op de langere termijn, als de interventie slaagt, winstgevend afzetgebieden en investeringsmogelijkheden ter beschikking komen. Het is niet ondenkbaar dat de individuele ondernemingen ten aanzien van interventies zich in een 'prisoner-dilemma' situatie geplaatst zien: alleen overheidsop treden kan ertoe leiden dat zij hun winstverwachtingen op korte termijn terzijde stellen en een militaire interventie, die pas op langere termijn vruchten afwerpt, gaan ondersteunen. In de tweede plaats onderzoeken de auteurs alleen de korte-termijn-reacties op (de-)escalatie, nl. die op de dag waarop de Wallstreet Journal en de New York Times melding maken van de betreffende gebeurtenis. Op deze wijze worden eventuele effecten die later optreden buiten de analyse gehouden. Bovendien gaat het in het onderzoek om het

geaggregeerde effect van alle aan- en verkoopbeslissingen van aandelen, ongeacht wie aan- of verkoopt, terwijl daarnaast andere, voor de hand liggende invloeden, bijv. geruchtvorming over escalatie en de-escalatie, het geschatte effect van de genomen beslissingen of gebeurtenissen, conjunctuurschommelingen e.d. de koersen kunnen beïnvloeden. De bevindingen van Hanson & Russett zijn niet consistent en moeilijk interpreteerbaar, al blijkt uit de koersontwikkeling geen enthousiasme van investeerders over escalatie in deze oorlogen.

Naast bovengenoemde onderzoeksartikelen bevat de bundel een aantal essays over het militair-industrieel complex.

Aspaturian's opstel over het MIC in de Sovjet-Unie is zeer boeiend en overtuigend geschreven. Hij benadrukt de fragmentatie van de Sovjet-samenleving, inclusief die van het partij- en regeringsapparaat, rond issues over de allocatie van productiefactoren en de hieruit voortvloeiende belangentegenstellingen. Het MIC in de Sovjet-Unie verschijnt als een coalitie van zware industrie, het militaire apparaat, het interne geweldsapparaat en de conservatieve vleugel van de partij. Deze coalitie ziet zich gesteld tegenover een rivaliserende coalitie welke uitbreiding van de lichte industrie, de landbouw en de niet-militaire overheidsuitgaven voorstaat. De machtspositie van de pro-defensie-coalitie wordt bedreigd door interne hervormingen en détente. In de hierdoor optredende strijd nemen het dilemma tussen afschrikking en verdediging, de geldigheid van de door Lenin van Von Clausewitz overgenomen formulering 'oorlog is een voortzetting van de politiek met andere middelen', alsmede de perceptie van de machtsstructuur in de Amerikaanse samenleving, een belangrijke plaats in. Rapoport heeft erop gewezen dat de militairen in de Sovjet-Unie en in de Verenigde Staten zeer wel gemeenschappelijke belangen kunnen hebben bij het laten voortbestaan van de Koude Oorlog ter handhaving en versterking van de eigen welvaartspositie. In deze interdependentie vervullen 'theorieën' van het MIC een niet onbelangrijke rol: als de Verenigde Staten niet kunnen ontwapenen door de aard van het economische stelsel van dit land — wat Reich beweert in zijn bijdrage —, dan wel door de machtspositie van het MIC — wat het MIC in de Sovjet-Unie beweert als de politieke top erover denkt ontwapeningsbesprekingen met de Verenigde Staten te beginnen — dan leidt dit tot verzet tegen beperking van eigen bewapening uit 'veiligheidsoverwegingen'. Op deze wijze sluit Aspaturian niet uit dat het samengaan van twee ogenschijnlijk tegenstrijdige verschijnselen, namelijk van détente en groeiende bewapening, kan berusten op een intern compromis tussen politici en militairen. Men zou hieraan kunnen toevoegen dat de uitbreiding van het handels- en kapitaalverkeer met kapitalistische staten dan blijkbaar als tegemoetkoming aan de coalitie die herallocatie van produktiefactoren ten gunste van de niet-militaire sector nastreeft, moet worden opgevat.

Het essay van Reich is teleurstellend. Zijn stelling dat ontwapening in de Verenigde Staten niet mogelijk is zonder transformatie van de kapitalistische industrie, berust op ad-hoc-argumenten die op geen enkele wijze door empirisch onderzoek worden gestaafd. Evenmin is deze bewering een deductie uit een theorie. Zijn stelling dat de niet-militaire uitgaven geen substituuat vormen voor defensie-uitgaven kan waar zijn, maar louter gebaseerd op Reich's oordeel over de wijze waarop het economische stelsel van de Verenigde Staten functioneert. Het boek besluit met een interessant essay van Levine over methodologische problemen in het onderzoek van het MIC.

Ondanks tekortkomingen, dient het verschijnen van deze bundel positief gewaardeerd te worden. De ontwikkelingen van de vernietigingstechniek heeft, in ieder geval voor wat betreft de grote mogendheden, geleid tot een geleidelijke verlegging van het zwaartepunt in het veiligheidsbeleid van alliantie-activiteit naar militaire aanpassing. Hierdoor zijn bureaucratische organisaties ontstaan die, tezamen met haar interne vertakkingen, de machtsstructuur van een samenleving diepgaand kunnen veranderen.

De exponentiële groei van het aantal publicaties over het MIC sinds het verschijnen van het rapport van de Nye-Commissie en van het werk van Staley, 'War and the private investor' in de jaren '30, heeft niet geleid tot grote voortgang in het onderzoek naar de effecten van deze heroriëntatie.

Het nut van de besproken bundel is vooral een overzicht van het onderzoek van dit moment op het subnationale analyse-niveau ten aanzien van het MIC.

H. W. Houweling

Peter C. Fishburn, **Mathematics of decision theory**. Den Haag etc. (Mouton), 1972, -104 p., z.p.

De auteur, een bekend autoriteit op het gebied van de mathematische besliskunde, wil met dit zeer compacte boekje (in 83 pagina's tekst) een inleiding geven in de wiskundige methoden, die op dit gebied worden gebruikt. De vaak zeer verschillende en vergaand gespecialiseerde mathematische deelgebieden, waaraan die methoden zijn ontleend, vormen er de achtergrond van. Fishburn heeft die systematisch en samenhangend op een rij willen zetten. Hij is daarin wel geslaagd, zij het in dit compacte formaat ten koste van het inleidend karakter en de toegankelijkheid ervan voor een wat breder geïnteresseerd publiek.

De tekst is globaal in twee delen opgezet. De eerste vijf hoofdstukken betreffen relatief 'eenvoudige' stof: functies en relaties op eindige verzamelingen. De eerste twee daarvan zijn inleidend en introduceren de structuur van axiomatische theorieën en bepaalde methoden van bewijsvoering (Hoofdstuk 1) en voorts verzamelingen en functies daarop (Hoofdstuk 2). De volgende hoofdstukken raken vooral de mathematisch nauwverwante gebieden van enerzijds de axiomatische theorieën van collectieve keuzeprocedures, traditioneel domein van wiskundige economen en welvaartstheoretici (bijv. Debreu, Arrow, Houthakker, Samuelson) en anderzijds de axiomatische meettheorieën, waar vooral onder de banier van de mathematische psychologie baanbrekend werk is verricht (bijv. Suppes, Luce, Krantz, Tversky, Pfanzagl). Hoofdstuk 3 behandelt binaire relaties en geeft een nuttig overzicht van de verscheidenheid aan definities en categorisering, die in de literatuur worden aangetroffen, als het om voorkeurs- en indifferentie-relaties gaat. In hoofdstuk 4 komen keuzeverzamelingen, keuzefuncties en stelsels daarvan aan de orde. Reeds in deze hoofdstukken blijkt duidelijk Fishburn's doelstelling voor dit boekje: het geeft geen inleiding in de mathematische besliskunde, maar een overzicht van de mathematische onderwerpen, die men daarin tegenkomt.

Bekende c.q. beroemde resultaten, zoals Samuelson's 'theory of revealed preference', May's karakteriseringsstelling voor de gewone meerderheidsregel en Arrow's onmogelijkheidstheorema, worden als voorbeelden van een toepassing